

Професор Мило Ломпар

Са великим задовољством сам прихватио да учествујем у промоцији „Нове Зоре“. Јер, то је часопис који има препознатљиву и особену физиономију. Могли бисмо је назвати *полихисторском*. У њему, наиме, проналазимо радове из разнородних духовних дисциплина као што су историја, литература, историја књижевности, теорије књижевности и етнографске студије. Овај часопис на неки начин продужава традицију давнађњих часописа у којима је читалац могао да пронађе најразнородније садржаје. Он се тако отрже сувопарно специјалистичком духу нашег времена.

У овом броју је „Нова Зора“ уприличила темате посвећене двојци писаца о којима је говорено на различите начине у протеклој 2013-ој години. Они су јубилејима успели да се изборе за већу пажњу јавности. Средишње место и у прилозима нашег часописа и у нашој укупној свести представљају радови посвећени Његошу. Посебно због тога што су два века највећег српског песника обележени на не сасвим прикладан начин у нашој јавности: видним напором државних власти да јубилеј прође у тишини и конформизмом институција – Матице српске и САНУ које су образовале један одбор препуњен сасвим препознатљивим именима – које су громогласно најавиле прославу јубилеја, да би потом бриљирале одсуством сваког настојања да се супротставе срамној намери власти. Времена побуне остала су далеко иза нас: на цени је дух прилагођавања. Но, положај песника какав је Његош представља трајни изазов како за нашу духовну ситуацију тако и за укупне књижевне и уметничке погледе на њега. Тако се и у прилозима које доноси „Нова Зора“ појављује са једном дубљом закономерношћу од оне коју задаје његов јубилеј.

Други темат у нашем часопису посвећен је песнику с којим Његош као да није у блиској вези. То је Милош Црњански: његових 120 година од рођења доспело је у жижу јавности са великом снагом: за разлику од Његоша, он је био предмет различитих прилога у штампи, у електронским медијима, у научним радовима, на скуповима посвећеним његовом делу. Црњански и Његош се налазе у *духовној* вези која је скрајнута унутар изохимена српске књижевности. То је једна спиритуална путања.

Очитује је она димензије Његошевог песништва које се најчешће везује за мистичко искуство: попут оног у *Ноћи скупљој вијека*. То искуство произлази из различитих облика гностичких традиција које су у Његошевом делу присутне и преобликоване. Да ли су ти моменти Његошевог песништва нашли свог одзива у нашој модерној поезији. Свакако да је био у праву Миодраг Павловић када је нагласио присуство овог искуства у Дисовој поезији. Тако је наша модерна поезија артикулисала једну запретану линију Његошевога духовног профила. Карактеристичан пример представља стих којим почиње Дисова позната песма „Тамница“: „то је онај живот где сам пао и ја“. Тај моменат пада на земљу, односно тај моменат пада из чистог духовног преегзистенционалног стања, јесте кључни моменат унутрашње духовне комуникације трагова једног онтолошког искуства. Јер, он се код Диса јавља у карактеристичном модерничком одјеку или одзиву.

У Црњанској песми *Његош у Венецији* дошло је до програмског и неочекиваног преокрета Његошевога лика у српској књижевности. Црњански је Његоша поставио у једну мање уочљиву, али врло делотворну везу са читавим низом мотива који проистичу из Хомера. Узео је моменат Брисеидиног плача – тај познати моменат *Илијаде* – као централни мотив своје песме и пренео га на Његошев унутрашњи доживљај света: на једну Његошеву фасцинацију која је превасходно лирске оријентације. То је било у складу

са оним схватањима која ће Црњански касније исказати у тексту „Размишљања о Његошу“. Написан за *Српски књижевни гласник*, овај текст је донео Црњансково схватање о Његошу као превасходном песнику лирске рефлексije. Он га је одредио као песника лирске рефлексije о Богу, која је *рез* у нашој традицији. Јер, она има само једног претходника: Лазарево косовско опредељење. Његош, дакле, продужава управо ту лирску метафизичку димензију Лазаревог опредељења, он је продужава упркос епској традицији, која је често – по мишљењу Црњанског, као карактеристичном мишљењу модернистичког односа према традицији – што значи упркос епском проширивању видокруга наше народне поезије.

Премда у складу са његовом поетиком, ово мишљење Црњанског природно се налази на другом полу од онога што ће Његошу нешто касније написати Иво Андрић, који ће у њему видети трагичног јунака косовске мисли: епску историјску резонанцу косовске судбине. То је добра прилика да укажемо на то како да су двојица најзнатнији српских писаца двадесетог века, Црњански и Андрић, открили због чега је Његош репрезентативни песник српске књижевности. Зато што у њему најразличитији и најизузетнији духови српске културе проналазе димензију која одјекује у њима самима.

Читава идеја „Нове Зоре“ да посвети темат ови двојици песника, одсликава један духовни напор да изнова приступимо Његошу на начин који ће одредити како наше разумевање сопствене судбине тако и укупну судбину нашег разумевања српске књижевности.